

Dr hab. Izabela Kowalska-Paszt, prof. US

Instytut Filologii Słowiańskiej US

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego,
a także rozprawy
*Imperialista, technokrata i mistyk. Twórczość literacka i publicystyczna
Aleksandra Prochanowa* (2014) dr. Aleksandra Wawrzyńczaka
dla potrzeb wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

Pan doktor Aleksander Wawrzyńczak ukończył magisterskie studia rusycystyczne oraz międzywydziałowe studia doktoranckie na Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 2003 obronił rozprawę doktorską *Naród i państwo w twórczości pisarzy rosyjskich nurtu „wiejskiego”. Wasilij Biełow, Władimir Liczutin, Walentin Rasputin*, którą przygotował pod kierunkiem Profesor Krystyny Pietrzyckiej-Bohosiewicz. Jego praca zawodowa od samego początku związana jest z Instytutem Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ, gdzie w chwili obecnej pracuje na stanowisku adiunkta w Katedrze Kultury Słowian Wschodnich.

We wczesnym, podoktorskim etapie badawczym można wyróżnić dwa wiodące tematy. Pierwszy z nich stanowi pokłosie wcześniejszych studiów nad radziecką prozą ludową drugiej połowy XX wieku. Ich wymierne rezultaty zważył Habilitant w opublikowanej w roku 2005 monografii *Naród i państwo w twórczości pisarzy rosyjskich nurtu „wiejskiego”. Wasilij Biełow, Władimir Liczutin, Walentin Rasputin* oraz dwóch artykułach *Писатель-традиционалист в постсоветской России. Творчество Владимира Личутина после 1991 года* („Slavia Orientalis” 2003, nr 3, s. 363-377.), *Idealizm moralny w pętlach nacjonalizmu. Powieść Walentina Rasputina „Дочь Ивана, мать Ивана” (Słowianie w Europie: historia, kultura, język II, red. K. Pietrzycka-Bohosiewicz, A. Wawrzyńczak, W. Marinczenko, Kraków 2005, materiały pokonferencyjne)*. Z uznaniem należy odnotować pojawienie się w polskim literaturoznawstwie rusycystycznym ciekawej i wartościowej poznawczo prezentacji dorobku trójki przedstawicieli tak zwanej „prozy wiejskiej” – Wasilija Biełowa (1932—2012), Walentina Rasputina (1937-2015) oraz Władimira Liczutina (1940), choć tego ostatniego zaliczano także do „szkoły moskiewskiej”. Swoje krótkie omówienie

zaczę od przedstawienia dwóch istotnych walorów monografii. Pierwszy z nich to włączenie do dość dobrze rozeznanego w literaturoznawstwie pola badawczego, obejmującego teksty z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego stulecia, tej twórczości, która powstała w przededniu rozpadu ZSRR i w początkach XXI wieku w postsowieckiej Rosji. Takie ujęcie pozwoliło Autorowi na domknięcie obrazu „prozy wiejskiej”, na uzupełnienie jego interpretacji o fazę „schyłkową”. Drugą niezaprzeczalną zaletą studium krakowskiego badacza jest przemyślana koncepcja, sytuująca w centrum naukowej narracji dwie kategorie społeczno-kulturowe – państwo i naród. Przyjęta optyka jest z pewnością nowatorska, sprzyja naukowej eksploracji i wiedzy ku cennym, i w znakomitej większości przypadków ku trafnym wnioskom. Chronologicznie uporządkowana struktura rozprawy (tak wewnątrz poszczególnych rozdziałów, jak i w całej monografii) umożliwia uchwycenie ewolucji sposobów artystycznego reprezentowania przez autorów „prozy wiejskiej” zasadniczych dla ich utworów kwestii: troski o zachowanie tradycji, utożsamianej z takimi wartościami, jak: rodzina, „mała ojczyzna”, religia czy bliski kontakt z naturą; oceny historycznych doświadczeń oraz ich wpływu na kondycję duchową i egzystencjalną radziecko-rosyjskiej wsi i jej mieszkańców (kolektywizacja, Wielka Wojna Ojczyźniana 1941-1945). Ostatni rozdział z uwagi na charakter działalności literackiej i zaangażowanie Biełowa, Rasputina oraz Liczutina w problemy społeczno-polityczne w okresie wielkich przemian po roku 1985 siłą rzeczy sytuuje przyjętą problematykę w kontekście aktualnych w tym czasie wydarzeń i dokonań. Lekturze prawie dwustu stron książki Pana Wawrzyńczaka towarzyszy uznanie dla Jego umiejętnego, sprawnego naukowo operowania materiałem historycznoliterackim i kulturowym, dla Jego zorientowania i wiedzy o zagadnieniach polityczno-społecznych współczesnej Rosji. Z recenzenckiego obowiązku odnotuję jednak pewne wątpliwości, które dotyczą samej rozprawy i dwóch związanych z nią problemowo artykułów (wskazałam je na początku akapitu). Otóż wadą metodologiczną, która szczególnie razi w przypadku dość ostro formułowanych sądów w drugim z artykułów („Przykładem jest omówiony utwór Walentina Rasputina [*Córka Iwana, matka Iwana* – I.K.-P.], w którym ideologia króluje niepodzielnie. Idealizm moralny, spętany nacjonalizmem, sięgnął bruku, a wraz z nim sięgnął go żywy klasyk rosyjskiej literatury”. s. 185), jest brak jakichkolwiek odniesień do opinii radzieckiej, a szczególnie rosyjskiej krytyki literackiej. Nieuniknienie powstaje odczucie aprioryczności wypowiedzianych przez Autora stwierdzeń, niestety, nie popartych dogłębną analizą wraz z interpretacją. Zapoznanie się ze zróżnicowanymi przecież stanowiskami krytyki (por., m.in.,: В. Курбатов, *Диагноз*, «Литературная учеба» 2004, nr 3, К. Кокшенева, *Границы судьбы. О повести Валентина Распутина «Дочь Ивана, мать Ивана» и теме зла*

в современной литературе, «Москва» 2004, nr 2, Л. Теракопьян, *Храм и торжище*, «Дружба Народов» 2004, nr 11, Д. Быков, *Зори над распутием*, «Новый Мир» 2004, nr 4, Р. Сенчин, *В авторской колее*, «Литературная Россия» 2004, nr 8) pozwoliłoby poprawnie sformułować przynależność gatunkową utworu, a interpretacje też pewnie byłyby lepiej umotywowane. Choć zgadzam się główną tezę tego artykułu, to jednak nie została ona rzetelnie, w sensie badawczym, uzasadniona. Na marginesie wspomnę, że przywoływana niejednokrotnie w rozprawie podoktorskiej badaczka rosyjska Ałła Bolszakowa (odsyłam do indeksu nazwisk) wśród dziesięciu znaczących utworów pierwszej dekady XXI wieku na pierwszym miejscu umieściła opowieść Rasputina *Córka Iwana, matka Iwana*, na drugim... powieść *Milady Rotman* Liczutina (А.Ю. Большакова, *Русская литература на рубеже XX – XXI веков: новые приоритеты (статья вторая)*, «Знание. Понимание. Умение» 2011, nr 3). Powyższe uwagi nie przesłaniają pozytywnego odbioru całości studiów Habilitanta nad „prozą wiejską” drugiej połowy XX wieku.

Drugi temat, podjęty przez dr. Wawrzyńczaka, który później okaże się docelowym, pojawia się dość naturalnie, bowiem główna postać Jego nowej naukowej narracji – Aleksander Prochanow – swe postradzieckie teksty oparł na podstawach światopoglądowych jakże bliskich Władimirowi Liczutinowi i jego najnowszym utworom, które słusznie kodyfikuje Tatjana Sorokina i określa mianem „projektu patriotycznego”. To dorobkowi literackiemu ostatnio wyjątkowo modnego (Н. Иванова, *Лютые патриоты*, „Знамя” 2006, nr 7) i *notabene* równie wyjątkowo płodnego prozaika Aleksandra Prochanowa zostały poświęcone trzy sześciu artykułów z lat 2003–2005, będące pokłosiem udziału w cyklicznych konferencjach Uniwersytetu Szczecińskiego *Świat Słowian w języku i kulturze*, oraz kolejnych pięć opublikowanych w Polsce, na Litwie i Łotwie w latach kolejnych – 2007–2012.

Oceniając dorobek naukowy Habilitanta należy zwrócić uwagę na specyfikę Jego warsztatu badawczego. Otóż udanie łączy w nim tradycyjną, hermeneutyczną lekturę rosyjskich tekstów literackich drugiej połowy XX wieku z niewyrażaną wprost, a ujawnianą w praktycznych dokonaniach – antropologią literacką. W tej formule napisany został, między innymi, artykuł *Владимир Путин как литературный герой* („Literatūra” 2007, nr 49(2), Vilnius Universitas, s. 113-125), w którym analizowane postaci literackie prozy Aleksandra Ol’bika, Prochanowa i Dmitrija Bykowa odczytywane są jako „teksty” najnowszej rosyjskiej kultury medialnej, w którym podniesione zostało zagadnienie politycznych wymiarów interpretowanych utworów literackich. Zainteresowania społecznymi aspektami wypowiedzi literackiej ujawnia studium o prozie wspomnieniowej Michaiła Gorbaczowa (*Понять*

перестройку. Почему это важно сейчас, 2006) i o popularnonaukowym opracowaniu Jegora Gajdara (*Гибель империи. Уроки для современной России*, 2006). We wskazanym zakresie problemowym i metodycznym sytuują komparatystyczne dociekania nad prozą Prochanowa i malarstwem Ilji Głazunowa, uświadamiające, jak zbieżność poglądów ideowych, wspólnota wartości obu twórców determinuje bliskość tematów oraz pewnych rozwiązań artystycznych – rola mozaiki-panoramy, symbolu i alegorii.

Doceniam wprowadzanie przez Pana dr. Wawrzyńczaka do obiegu naukowego słabo poznanej twórczości literatów rosyjskich. Na łamach „Przeglądu Rusycystycznego” (2010, nr 1(129), s. 19-33) w sposób spójny, przemyślany i kompleksowy przedstawił powieść Wiery Gałaktionowej *5/4 накануне тишины* (2004), ponadto w artykułach publikowanych w zbiorach pokonferencyjnych przybliżył dorobek „poety rokowego, wokalisty i lidera grupy «Alisa» Konstantina Kinczewa” (*Autoreferat*, s. 8), prozaików Michaiła Jelizarowa (opowieść *Госпиталь*, 2005) i Maksima Kantora (powieść *В ту сторону*, 2009).

Ilość artykułów opublikowanych przez Habilitanta w uznanych przez środowisko naukowe czasopismach i recenzowanych monografiach współautorskich – dwadzieścia pięć (w tym dwie recenzje, które ukazały się na łamach „Slavii Orientalis”) i udział w szesnastu konferencjach krajowych i zagranicznych, oraz dwie monografie, z których jedna – o czym za chwilę – wyjątkowo okazała się objętościowo, pozwala z satysfakcją potwierdzić Jego znaczną aktywność naukową w latach 2003–2015, czyli po uzyskaniu stopnia doktora.

W autoreferacie stwierdza Habilitant, iż „końcowym efektem badań nad twórczością i działalnością społeczno-polityczną Aleksandra Prochanowa stała się monografia zatytułowana *Imperialista, technokrata i mistyk. Twórczość literacka i publicystyczna Aleksandra Prochanowa* wydanej (sic! – I.K.-P.) pod koniec 2014 roku przez krakowskie wydawnictwo «Scriptum»” (s.4). **Książka, przedłożona przez doktora Wawrzyńczaka w myśl artykułu 16, ustęp 2. Ustawy o stopniach i tytule naukowym**, to interesujące badawczo studium przypadku odnoszące się do konkretnego autora, którego dokonania w sferze literatury i życia społeczno-kulturalnego przypadły na okres Breżniewowskiej stagnacji, *glasnosti* za czasów Gorbaczowa, na następujący po nim niezwykle dynamiczny etap ogromnych przemian ustrojowych, społecznych i ekonomicznych, aż po okres rządów prezydenta Władimira Putina. Obszerny, znakomicie wykonany pod względem edytorskim tekst, liczący 436 stron, składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazu

bibliografii, wymaganych streszczeń w języku rosyjskim i angielskim oraz (pomocnego w procesie lektury) indeksu nazwisk.

Z uwagi na zakres problemowy rozprawy jej struktura jest klasyczna, uporządkowana chronologicznie, a więc przejrzysta. We wstępie Autor koncentruje się na postrzeganiu i komentowaniu przez środowisko literackie – krytyków, literaturoznawców oraz pisarzy – dotychczasowego dorobku literackiego Prochanowa, słusznie akcentując zmienne koleje jego recepcji i poprawnie wskazując trzy zasadnicze etapy: od debiutu do *pieriestrojki*, epoka Gorbaczowa i lata dziewięćdziesiąte, pierwsza dekada XXI wieku – po opublikowaniu *Pana Heksogena*, odnotowując diametralne różnice stanowisk, próby marginalizacji czy też włączania do mainstreamu. Prawdopodobnie radykalizm i nadmierne upolitycznienie twórczości Prochanowa wpłynęło na nikłe zainteresowanie nim ze strony literaturoznawców rosyjskich i zagranicznych, co potwierdza dr Wawrzyńczak we wprowadzeniu i jednocześnie formułuje własny cel badawczy – wieloaspektową analizę „fenomenu” pisarza. W dość skromnym uzasadnieniu przyjętego w rozprawie warsztatu metodologicznego konstataje Autor jego „synkretyczny charakter” (s. 30), łączący biografizm z analizą historyczno-literacką, interpretacją obrazów postaci i czasoprzestrzeni, oraz perspektywą postkolonialną. Bardziej przekonująco wyjaśniony został tytuł monografii, który definiuje trzy ważne komponenty światopoglądu Prochanowa – imperializm, mającą mu zapewnić skuteczność – technokrację, oraz mistycyzm, wskazujący na religijny wymiar imperium.

Rozdział pierwszy – *«Wyruszam w moją drogę» – biografia Aleksandra Prochanowa* – w znacznym stopniu, co nieuniknione, ma charakter rekapitulacyjny, a jego podstawę wydaje się stanowić „barwna” proza biograficzna autorstwa młodego (studia ukończył w połowie lat 90.) krytyka rosyjskiego – Lwa Daniłkina, opublikowana w wydawnictwie Ad Marginem w roku 2007, a zatytułowana *Человек с яйцом. Жизнь и мнения Александра Проханова*. Informacje czysto biograficzne wpisał dr Wawrzyńczak w szeroki kontekst, wzbogacając o materiały historyczne (radziecka interwencja wojskowa w Afganistanie, wydarzenia z lat 1989, 1991, 1993, wkroczenie wojsk federalnych do Czeczenii) oraz społeczno-polityczne i kulturalne.

Dla potrzeb recenzji naruszę teraz tok narracji naukowej Autora monografii, zwracając uwagę na rozdział czwarty *Między pieriestrojką i (sic! – I.K.-P.) «Piątym Imperium»*. *Publicystyka Aleksandra Prochanowa w latach 1985-2014*. W tej części książki skupiają się, jak w soczewce, najbardziej wartościowe aspekty wnikliwego naukowego spojrzenia

na najnowsze rosyjskie procesy kulturowo-literackie, społeczne, polityczne. To tutaj właśnie znajdują pełne potwierdzenie osiągnięcia Habilitanta na niwie dydaktycznej, widać znakomite przygotowanie i wysoki poziom prowadzonych zajęć autorskich („Rosja Putina”), konwersatoriów („Media współczesnej Rosji”). To w tym rozdziale przejawia się wiedza dr. Wawrzyńczaka o nacjonalistycznym dyskursie w publicystyce rosyjskiej ostatnich dwóch dekad, Jego znajomość sfer okołoliterackich w życiu kulturalnym współczesnej Rosji. To w tym rozdziale Autor dokonał udanej selekcji badanego materiału, wybierając do prezentacji z ogromu Prochanowowskich tekstów publicystycznych te, które są ważne, istotne dla zrozumienia zrębów, jak i specyfiki poglądów redaktora naczelnego jakże bojowej gazety „Zawtra”, dla unaocznienia „fenomenu” jej „barokowej” stylistyki, łączącej socrealistyczną, „łopatologiczną” agitację z kwiecistymi metaforami rodem z XVII stulecia. To w rozdziale czwartym wykład naukowy urzeka swą klarownością, wyważeniem, precyzją formułowanych sądów, interpretacji i opinii. To jego lektura uświadamia czytelnikowi, z jak obszerną literaturą źródłową i przedmiotową miał do czynienia jego Autor i jak dogłębnie je zna, jak sprawnie i kompetentnie się nimi posiłkuje. To tutaj najdobitniej przejawiają się te filary, na których oparta została monografia – chronologiczna narracja, filologiczno-kulturoznawcze obycie jej Autora i wreszcie wielowymiarowy charakter tekstu, z którego chętnie czerpać będą historycy literatury, politolodzy, kulturoznawcy, medioznawcy czy wreszcie historycy idei.

Jednak nie byłabym obiektywna w swej recenzji, stwierdzając, że monografia pozostaje wolna od pewnych wad, czy może lepiej stwierdzić, że mimo mej aprobaty nie wszystko w niej mnie w pełni przekonuje. Pierwsza z nich pojawia się w rozdziale drugim, poświęconym wczesnej fazie kształtowania się Prochanowa – prozaika: od początku lat siedemdziesiątych XX wieku do połowy lat osiemdziesiątych. Otóż słusznie odnotowane zostało, że pierwszy etap rozwoju twórczego autora *Pana Heksogena* dość wyraźnie określiły dwa fakty – „«pustelnicтво» w podmoskiewskich i karelskich lasach” (s. 93) i praca w charakterze dziennikarza dla „Litieraturnoj gaziety”. Natomiast mój opór wywołuje konstatacja, iż komunistyczny światopogląd pisarza ukształtowały jego podróże i cała jego wczesna twórczość oparta była na wiedzy empirycznej (s. 101). Tu zmuszona jestem odnotować wtórność owej zależności, bowiem, moim zdaniem, Prochanow-reportażysta to typowy przykład destrukcyjnego wpływu propagandy radzieckiej, „jeżdżący i piszący” wzorzec *homo sovieticus*. Co za chwilę, na kolejnej 102. stronie, przecząc sobie samemu, stwierdza sam Autor: „Prochanow stanął wówczas po stronie socrealizmu – nie tylko w prozie

(...), ale też w publicystyce”. Ta niekonsekwencja kilkakrotnie pojawia się w monografii i wynika, takie mam wrażenie, z pewnej próby „usprawiedliwienia” czy „uprawomocnienia” Prochanowa jako pisarza, podczas gdy wszystko przemawia za tym, że mamy do czynienia ze zdolnym, acz przeciętnym beletrystą i to tak za czasów radzieckich, jak i postsowieckich. Tę moją tezę wydaje się potwierdzać nadużywanie w rozprawie określenia „dzieła” w odniesieniu do analizowanych utworów. I jeszcze jedno ze stwierdzeń prezentowanych w drugim rozdziale monografii wydaje się wątpliwe. Otóż Autor uważa, że Prochanowskie marzenia o imperialnej potędze ZSRR nie implikują jego aprobaty dla komunistycznego ustroju (s.105), co miałyby jakoby uwiarygadniać wypowiedź Władimira Bondarienki, krytyka w niemałym stopniu tendencyjnego, apologety zarówno twórczości Prochanowa, jak i jego poglądów (por.: Е. Ермолин, *Владимир Бондаренко, или Сон о красном тереме*, „Континент” 2001, nr 110). Imperializm pisarza, o czym doskonale wie i o czym pisze Habilitant, wyrósł także ze snów o potędze radzieckiego komunizmu oraz z ich „praktycznych” realizacji.

W rozdziale trzecim Autorowi przyświecało przekonanie o celowości zastosowania badań postkolonialnych do odczytania „afgańskiego tekstu” (s. 175) Prochanowa (m.in. powieści *Drzewo w centrum Kabulu*, *Pałac*, opowiadania *Kochanieńki*, *Siwy żołnierz*) oraz utworów związanych z podróżami pisarza w latach osiemdziesiątych, a które weszły do wojenno-kolonialnej tetralogii *Gorejące ogrody*, uzupełnione o jeszcze późniejsze powieści związane z konfliktem „w zbuntowanej republice kaukaskiej” (s. 217) – *Czeczęński blues* (1999) oraz *Idący nocą* (2001). W swoistym wprowadzeniu przedstawione zostały główne założenie teoretyczne przyjętej metody oraz praktyczne studia postkolonialne (Ewa Thompson, Madina Tłostanowa, choć nie uwzględniono z pewnością pobudzających intelektualnie prac Aleksandra Etkinda: *Там, внутри. Практики внутренней колонизации в культурной истории России. Сборник статей*. Под ред. А. Эткинда, Д. Уффельманна, И. Кукулина, Moskwa 2012; *Русская литература, XIX век: Роман внутренней колонизации; Фуко и тезис внутренней колонизации: постколониальный взгляд на советское прошлое*). W sukurs, dość wątpliwemu w kontekście całej monografii, metodologicznemu „synkretyzmowi”, którego przykładem jest opiniowany rozdział, przychodzą wnikliwe analizy, dobrze obudowane interpretacje i umotywowane wnioski. Słusznie zauważa krakowski badacz, że w cyklu afgańskim pisarza, w pełni popierającego zbrojną interwencję, dominantę stanowi pozytywny obraz żołnierza radzieckiego – najczęściej szeregowego bądź podoficera, kreowanego w swym literackim obrazie

na męczennika, na heroicznego, oddanego sprawie bojownika. Udanie wychwycone zostało stereotypowe postrzeganie islamskiej społeczności, ale – z drugiej strony – jak wynika z napisanej po wielu latach prozą wspomnieniowej, stosunek samego pisarza do Afgańczyków ewoluował, z respektem wypowiadał się o ich odwadze, poświęceniu i niezłomności (s. 193). Zagmatwany dorobek Prochanowa – poprawiane, zmieniane, na nowo redagowane i wydawane utwory – z całą pewnością nie ułatwiały studiów nad nimi. Dr Wawrzyńczak wyszedł z tych zmaganiń obronną ręką, dość przejrzyście kreśląc dzieje, analizując składowe świata wewnętrznego, przedstawiając poglądy polityczne – centralnej i zarazem seryjnej Prochanowskiej postaci – oficera wywiadu wojskowego Wiktora Biełosielcewa. W przypadku literaturoznawczej praktyki dr. Wawrzyńczaka w odniesieniu „tekstów ceczeńskich” (w literaturoznawstwie rosyjskim określa się je także „tekstami kaukaskimi”), jak i do całego rozdziału, moją wątpliwość budzi mało czytelna strategia Autora. Już same tytuły podrozdziałów dowodzą pewnego braku konsekwencji w przyjętej narracji. Jeżeli pierwsze trzy podrozdziały wykazują pewną spójność, to dwa kolejne już niekoniecznie. Dla klarowności wywodu i z uwagi na znaczną wielkość badanego obszaru trzeba było może dokonać jego selekcji, a już z pewnością w uwagach końcowych należało podjąć próbę systematyzującej rekapitulacji.

Prawie stustronicowy rozdział piąty zaskakuje mnie swym tytułem: *Między socrealizmem a imperialnym postmodernizmem. Metamorfozy pisarstwa Aleksandra Prochanowa w latach 1985-2014*. O ile nie mam najmniejszych zastrzeżeń do jego drugiej części, o tyle pierwsza pozostaje dla mnie niejasna. Jeśli dobrze rozumiem, to Autor wskazuje, że pisarstwo Prochanowa u początków wskazanego okresu swą poetyką wpisuje się koordynaty prozy socrealistycznej (*Sześćset lat po bitwie*, 1987 i *Przeleciał anioł*, 1991), o czym wspominał w rozdziale pierwszym. Ale chyba niekoniecznie, bowiem na stronie 323. czytam, że w drugiej części dylogii „następuje gwałtowna zmiana poetyki”. Jednak nie znajduję informacji na jaką, tę rodem z „imperialnego postmodernizmu”? Wyjątkowo dobitnie różnię się z Autorem rozprawy w rozumieniu i definiowaniu postmodernizmu rosyjskiego. A określenie „imperialny postmodernizm” jest dla mnie oksymoronem. Moim zdaniem, Prochanow dla potrzeb własnej popularności i głoszonych poglądów, dla potrzeb rynku czytelniczego tworzy swe teksty w oparciu o chwytły typowe dla literatury masowej, tak za czasów Związku Radzieckiego, jak i postsowieckiej Rosji, co zostało przecież także skonstatowane w książce. Przecież „pastisz, groteska i ironia” (s. 325) czy to soc-artowców – Dmitrija Prigowa, Eryka Bułatowa, czy konceptualistów, czy postmodernisty Abrama Terca

(*Spacery z Puszkinem, W cyrku, Grafomani*), czy Wieniedikta Jerofiejewa z jego współczesną menippeą, czy wreszcie Juza Aleszkowskiego, o twórczości którego pisał Habilitant już w rozprawie magisterskiej *Człowiek wobec systemu totalitarnego. Powieść Juza Aleszkowskiego «Ręka»*, przygotowanej pod kierunkiem Profesor Anny Rażny (*Autoreferat*, s. 1), u swych ideowych podstaw mają poglądy zdecydowanie antytotalitarne. Postmodernizm, ukształtowany *avant la lettre* w undergroundzie radzieckim, to kierunek w literaturze i sztuce zorientowany przeciwko patologicznym kłamstwom każdej ideologii, w tym ideologii komunistycznej, która swą, przywoływaną w rozprawie, politykę imperialną nazywała „internacjonalizmem” (antytotalitarne znaczenie myśli postmodernistycznej podkreślał filozof niemiecki Wolfgang Iser w książce *Nasza postmodernistyczna moderna*). Jak najpoprawniej wyartykułowane w rozdziale piątym cechy pisarstwa Prochanowa, z ostatniego etapu jego dotychczasowego rozwoju, nazwałbym raczej *quasi-postmodernistycznymi*. Moje uwagi, oczywiście, nie podważają osiągnięć tej części rozprawy, mają raczej na celu wywołanie intelektualnej refleksji, są zachętą do namysłu nad badaną materią literacką.

O szczególnej wartości naukowej przedłożonej do zaopiniowania monografii o Prochanowie przesądza sama prezentacja twórczości prozatorskiej i publicystyki pisarza, a także jej uzupełnienie o dojrzałe, wyczerpujące, podbudowane naukową dociekliwością konteksty – literackie, literacko-historyczne, kulturowe i społeczno-polityczne. Nie mniej istotne jest jej (rozprawy) umocowanie w największym osiągnięciu naukowym Pana dr. Wawrzyńczaka – skonkretyzowanym i zrealizowanym projekcie badawczym, którego temat pozwolę sobie sformułować jako dyskurs nacjonalno-patriotyczno-mistycyzujący w literaturze i kulturze rosyjskiej drugiej połowy XX i początku XXI wieku.

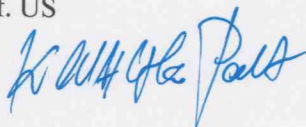
Dorobek organizacyjny dra Aleksandra Wawrzyńczaka związany jest od początku Jego kariery zawodowej ze środowiskiem studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i, co ważne, ze studentami-rusycystami z Polski i zagranicy. Prace Habilitanta na rzecz tych, którzy winni być podmiotem wszelkich działań na uczelni, – wieloletnie kierowanie Kołem Naukowym, pełnienie funkcji opiekuna „Studenckich Zeszytów Naukowych (W)Koło Rosji”, także z uwagi na ich konsekwencję zasługują w mojej opinii na wysoką ocenę.

Równie pozytywnie postrzegam działalność dydaktyczną Habilitanta, prowadzącego różnorodne zajęcia – seminaria licencjackie i magisterskie, wykłady autorskie i mono-

graficzne. Docenić należy również cykle Jego wykładów w ramach programu Erasmus na uniwersytetach w Tartu, Daugavpils oraz na Uniwersytecie Wileńskim.

Konkluzja: stwierdzam, że dorobek naukowy, dydaktyczny, organizacyjny oraz monografia *Imperialista, technokrata i mistyk. Twórczość literacka i publicystyczna Aleksandra Prochanowa*, z którymi się zapoznałam, a ocenę zwałam w powyższej opinii, świadczy o dojrzałości badawczej Habilitanta i w pełni odpowiada kryteriom ustawowym, jakie są stawiane kandydatom, ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego. Wnoszę o dopuszczenie Pana dr Aleksandra Wawrzyńczaka do kolejnych etapów w postępowaniu habilitacyjnym.

Dr hab. Izabela Kowalska-Paszt, prof. US

Szczecin, 6 marca 2016 roku